

“There is no Death in Bauls”: Exploring Death in South Asia *

Amnuaypond Kidpromma ^a

Article Info

Article history:

Received May 2, 2025.

Revised June 9, 2025.

Accepted September 23, 2025.

Keywords:

Hindu; Baul; Orthodox;
Venacular; Death; Binary
opposition; Bengal

*This research paper is a part of research “Life and Death in Bauls of West Bengal, India,” grant awarded by Faculty of Humanities, Chiang Mai University.

Abstract

This research article aims to explore and analyse the concept of death appeared in classical Hindu and Baul Tradition in West Bengal, India. It is a qualitative research in which participant observation and textual analysis are the key methods. Baul is a folk religious cult in Hindu Tradition, found in West Bengal of India and Bangladesh. Scholars often see that Baul’s ideology and practice are oppose to and against with Orthodox Hindu and Islam. In addition, we cannot clearly identify which belief or religion Baul is belong to. They are free and do not tie themselves to any sects. There is no particular depiction of Baul. Some scholars describe Baul as a singer who wandering from village to village to sing. Also, they are described as a holy renouncer of Bengal, who roam alone and sing Baul song to subsist their life and to worship God. Henceforth, this research employs the ideology and practice in regard to death in Hindu orthodox and venacular Baul tradition to argue that the binary opposition view in regard to Baul and Hindu orthodoxy is “artificial construct.” It is not base on what has happened in society. In fact, the two cultures always accept, adjust, adapt, and deny each other. Indeed, Baul claims themselves to anti-Hindu orthodox, at the same time, they accept and adjust many of Hinduism.

^a Assist Prof., Department of Philosophy and Religion, Faculty of Humanities, Chiang Mai University, Chiangmai 50200, Thailand. Email: amnuaypond.k@cmu.ac.th

“ไม่มีความตายในหมู่บาอูล”: ค้นหาความตายในในเอเชียใต้ *

อำนวยการพิมพ์ กิจพรพมา ^a

Article Info

Article history:

Received 5 พฤษภาคม 2568

Revised 9 มิถุนายน 2568

Accepted 23 กันยายน 2568

คำสำคัญ:

ฮินดู; บาอูล; กระแสหลัก;
ท้องถิ่น; ความตาย; คู่ตรง
ข้าม; เบงกอล

* บทความวิจัยนี้เป็นส่วนหนึ่งของโครงการวิจัย “ชีวิตและความตายในวัฒนธรรมบาอูลรัฐเบงกอลตะวันตก อินเดีย” ได้รับทุนสนับสนุนโครงการวิจัยจาก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

บทคัดย่อ

บทความวิจัยนี้มุ่งสืบค้นและวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับความตายในวัฒนธรรมฮินดูและลัทธิบาอูลในรัฐเบงกอลตะวันตก ประเทศอินเดีย ผ่านการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การศึกษาเชิงชาติพันธุ์ และการวิเคราะห์เอกสารเป็นวิธีการหลักในการศึกษาวิจัย บาอูลเป็นลัทธิศาสนาท้องถิ่นในวัฒนธรรมศาสนาฮินดูที่มีผู้นับถือแพร่กระจายในรัฐเบงกอลตะวันตก ประเทศอินเดีย และบังกลาเทศ นักวิชาการมักมองว่าแนวคิดและวิถีชีวิตของบาอูลมักตรงกันข้ามและต่อต้านหลักการของศาสนากระแสหลักไม่ว่าจะเป็นฮินดูหรืออิสลาม บาอูลเป็นกลุ่มที่ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าสังกัดอยู่ในแนวความคิดความเชื่อและศาสนาแบบไหน พวกเขาเป็นอิสระและไม่ยึดติดโยงตนเองกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และไม่มีคำนิยามใดที่จะสามารถอธิบายพวกเขาได้ นักวิชาการบางท่าน ให้นิยามว่าบาอูลคือนักร้องตามหมู่บ้าน หรือเป็นนักบวชศักดิ์สิทธิ์ที่อาศัยอยู่ในเขตเบงกอล และเดินทางไปเรื่อย ๆ ร้องเพลงเพื่อยังชีพและบวงสรวงต่อพระผู้เป็นเจ้าของเขา บทความนี้นำแนวคิดและการปฏิบัติต่อความตายของวัฒนธรรมฮินดูกระแสหลักและลัทธิบาอูลมาเป็นการศึกษา และเสนอว่าแนวคิดแบบคู่ตรงข้ามและการมองว่าวัฒนธรรมบาอูลในฐานะวัฒนธรรมกระแสรองต่อต้านหรือเป็นปรปักษ์กับฮินดูกระแสหลัก

เป็นแนวคิดที่สร้างขึ้นมาอย่างลอย ๆ ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่ปรากฏในสังคม ในความเป็นจริง วัฒนธรรมทั้งสองมีการยอมรับ ปรับเปลี่ยนกระทั่งปฏิเสธความคิด หลักปรัชญา และหลักปฏิบัติของกันและกันอยู่ตลอดเวลา บาอูลแม้จะถูกขนานนามว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อฮินดูกระแสหลัก แต่มีหลายอย่างของบาอูลที่เป็นการยอมรับและปรับเปลี่ยนแนวคิดฮินดูกระแสหลัก

บทนำ

วัฒนธรรมฮินดูถูกมองว่ามีความหลากหลายและไหลลื่น แม้แต่คำว่า ฮินดู ก็มีความหมายที่แตกต่างและหลากหลาย ถูกใช้เป็นวาทกรรมและสัญลักษณ์การต่อสู้ระหว่างจักรวรรดินิยมและคนอินเดีย และเป็นสัญลักษณ์การต่อสู้ระหว่างคนในประเทศอินเดียด้วยกันเอง (Lorenzen, 1999; Pennington, 2005) ความหลากหลายและไหลลื่นเหล่านี้สะท้อนให้เห็นอย่างชัดเจนผ่านการนิยามความจริงที่ปรากฏในคัมภีร์พระเวท คัมภีร์เก่าแก่ของอารยธรรมชาวอารยัน ความจริงของอารยธรรมอารยันมีหนึ่งเดียวแต่ถูกนิยาม อธิบาย และให้ความหมายผ่านมุมมองและกรอบคิดที่แตกต่างกัน ความเป็นหนึ่งเดียวที่แตกต่างและหลากหลายถูกสร้างขึ้นเพื่อให้สอดคล้องกับความหลากหลายของมนุษยชาติ การมองชีวิตและความตายในวัฒนธรรมฮินดูก็เช่นเดียวกัน

^a ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ภาควิชาปรัชญาและศาสนา คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ เชียงใหม่ 50200 ไทย Email: annuaypond.k@cmu.ac.th

มีความหลากหลายและไหลลื่น ในขณะที่วัฒนธรรมฮินดูกระแสหลักมองชีวิตและความตายเป็นกระบวนการเปลี่ยนผ่านของชีวิต โดยกระบวนการสุดท้ายคือความตาย บางกลุ่มความเชื่อย่อยในวัฒนธรรมฮินดูมองความตายเป็นไม่ใช่การสิ้นสุดของชีวิต แต่เป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางไปสู่ระดับชีวิตที่สูงขึ้นไป บางกลุ่มก็เชื่อว่าความตายเป็นภาวะแห่งสมาธิอันเป็นนิรันดร์ ในวัฒนธรรมท้องถิ่นของชุมชนในเขตหิมาลัย ความตายถูกมองว่าเป็นความเป็นอิสระจากความทุกข์และหนทางสู่การหลุดพ้นจากสังสารวัฏ จากนั้นนอกจากนี้แล้วความตายในวัฒนธรรมฮินดูยังเป็นภาวะที่มีความขัดแย้งในตนเอง (paradox) นั่นคือนอกจากความตายเป็นเรื่องศักดิ์สิทธิ์และสูงส่งในมิติปรัชญาและจักรวาลวิทยาแล้ว ยังเป็นภาวะแห่งความแปดเปื้อน (pollution) ที่มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ (Vyas, 2006)

Maharshir Vyas (2006) ได้ตั้งข้อสังเกตว่าแนวทางการเข้าถึงและอธิบายความตายของชาวฮินดูในยุคปัจจุบันมีความหลากหลายและซับซ้อน โดยนักวิชาการได้พยายามทำความเข้าใจความตายในแบบคู่ตรงข้าม (Dichotomies) ระหว่างวัฒนธรรมกระแสหลักและกระแสรอง เช่น วัฒนธรรมท้องถิ่นกับสันสกฤต¹ วัฒนธรรมความตายของผู้ครองเรือนและนักบวช เป็นต้น ซึ่ง Vyas มองว่าการทำความเข้าใจความตายในวัฒนธรรมฮินดูในรูปแบบเช่นนี้ถือเป็นการสร้างขึ้นอย่างไม่สอดคล้องกับธรรมชาติความเป็นจริง ซึ่ง Vyas ปฏิเสธการมองความตายแบบคู่ตรงข้ามนี้ โดยให้เหตุผลว่า จากประวัติศาสตร์ ความตายในวัฒนธรรมฮินดูมีการปะทะสังสรรค์และคาบเกี่ยวกันมากกว่าจะเป็นคู่ตรงข้าม งานศึกษาเกี่ยวกับความตายของ Jonathan Parry (1994) ได้มองความตายในมิติสัมพันธ์กับชีวิต โดยนำเสนอความตาย พิธีกรรม และแนวปฏิบัติเกี่ยวกับความตายในวัฒนธรรมฮินดูในริมแม่น้ำคงคา พร้อมเสนอว่า ความตายคือการที่ปราณ (pran) หรือลมหายใจแห่งชีวิตได้ออกจากร่างกายไป โดยชีวิตและความตายไม่ได้เป็นสิ่งตรงข้ามกัน แต่เป็นเหตุและผลของกันและกัน ชีวิตนั้นถูกสร้างมาจากความตาย

นอกจากนี้แล้วการศึกษาความตายในวัฒนธรรมฮินดูยังกระจุกตัวอยู่ที่วัฒนธรรมสันสกฤตซึ่งเป็นวัฒนธรรมของชนชั้นนำ โดยการศึกษาความตายของวัฒนธรรมฮินดูท้องถิ่นและคติชนยังมีไม่มากนัก (Vyas, 2006) บทความวิจัยนี้จึงมุ่งสืบค้นและวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับความตายลัทธิบาอูล ซึ่งเป็นลัทธิศาสนาท้องถิ่นในวัฒนธรรมศาสนาฮินดูที่มีผู้นับถือแพร่กระจายในรัฐเบงกอลตะวันตก ประเทศอินเดียและบังกลาเทศ บาอูล (Baul) (หากออกเสียงแบบเร็วรวบรัดจะออกเสียง บาว) เป็นวัฒนธรรมศาสนาย่อยที่เกิดขึ้นในบริบทของวัฒนธรรมฮินดูในเอเชียใต้ นักวิชาการมักมองว่าแนวคิดและวิถีชีวิตของบาอูลมักตรงกันข้ามและต่อต้านหลักการของศาสนากระแสหลักไม่ว่าจะเป็นฮินดูหรืออิสลาม (Chakrabarti, 2023) ในทางตรงกันข้าม Bhadra (1989) และ Jeanne Openshaw (2020) และ Amnuaypond Kidpromma (2020) ได้เสนอว่าไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างวัฒนธรรมคลาสสิกและท้องถิ่น และวัฒนธรรมคลาสสิกหรือวัฒนธรรมกระแสหลักก็ไม่ได้มีอิทธิพลครอบงำวัฒนธรรมรองเพียงอย่างเดียว แต่ถูกครอบงำด้วย ซึ่งในการดำรงอยู่ของวัฒนธรรมท้องถิ่นและวัฒนธรรมคลาสสิกเป็นไปในลักษณะที่มีทั้งการยอมรับ ต่อต้าน และปรับเปลี่ยน บทความวิจัยนี้จึงเสนอว่าแม้หลักคิดและหลักปรัชญาเกี่ยวกับร่างกายและจิตวิญญาณของบาอูลจะสวนทางและต่อต้านกับหลักของศาสนาฮินดูในอินเดีย แต่ไม่ได้ละเลยหลักปรัชญาที่ว่าด้วยการดับสูญในหลักปรัชญาของวัฒนธรรมฮินดู ซึ่งได้อิทธิพลทางความคิดมาจากคัมภีร์โบริฮานเช่นคัมภีร์พระเวทและภควัทคีตา การยอมรับ ต่อต้าน และปรับเปลี่ยนแนวคิดฮินดู

¹ วัฒนธรรมสันสกฤตถือเป็นวัฒนธรรมกระแสหลัก ของชนชั้นวรรณะพราหมณ์ ซึ่งเป็นชนชั้นวรรณะทางวัฒนธรรมและสังคมที่สูงกว่าวรรณะอื่น ๆ มีบทบาทในการจัดการและจัดสรรคัมภีร์มาตั้งแต่อดีต

คลาสสิกของบาสูลแสดงให้เห็นถึงความไม่สมบูรณ์กระทั่งผิดพลาดของกรอบคิดที่มองว่าสังคมวัฒนธรรมหลักและรองในอินเดียถูกจัดให้เป็นคู่ตรงข้ามและขัดแย้งกัน

การเกิดขึ้นและดำรงอยู่ของบาสูลมีความไม่ชัดเจนและถูกขนานนามว่าเป็นลัทธิทางศาสนาที่ยังไม่ถูกเปิดเผย (obscure religious cult) (Das Gupta, 1976) แนวคิดและการปฏิบัติทางศาสนาของบาสูลถูกมองว่ามีความแตกต่างกระทั่งตรงข้ามกับวัฒนธรรมฮินดูกระแสหลัก ในช่วงแรกบาสูลเป็นวัฒนธรรมศาสนาของชนระดับรากหญ้า มีการผสมปรับปนความเชื่อของศาสนาหลายศาสนาเข้าไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็น ฮินดู พุทธ และอิสลาม แต่หลังจากมีการค้นพบ ศึกษา และเผยแพร่วัฒนธรรมบาสูลออกไปสู่สังคมภายนอก โดยเฉพาะในประเทศตะวันตกในยุค 60s บาสูลคือคำนิยามใหม่ในหมู่ชนชั้นสูงโดยชาวเบงกาลี ทั้งนี้ชนชั้นสูงเหล่านี้แม้ไม่ได้ผันตัวมาเป็นบาสูล แต่เป็นผู้สนับสนุนการดำรงอยู่ของบาสูล ผ่านการซื้อตัวให้ไปแสดงคอนเสิร์ตในชุมชนของตนหรือกระทั่งการจัดการให้ไปทัวร์คอนเสิร์ตต่างประเทศ (Openshaw, 1998; Knight, 2011) นอกจากนี้แล้วบาสูลยังเป็นสัญลักษณ์ของการต่อต้านและการปฏิเสธสังคม และเป็นขวัญใจของชาวฮิปปี (Hippies) ในประเทศตะวันตก อย่างเช่นวง The Beatle ของอังกฤษ

ในปัจจุบันบาสูลยังเป็นวัฒนธรรมซ่อนเร้นไม่เปิดเผย แม้ว่าจะมีงานศึกษาเกี่ยวกับบาสูลอยู่บ้างในกลุ่มนักวิชาการตะวันตก แต่การศึกษาเรื่องความตาย และความสัมพันธ์ระหว่างชีวิตและความตายยังมีไม่มากและไม่มีรายละเอียดเชิงลึก อีกทั้งงานศึกษาเกี่ยวกับบาสูลในประเทศไทยยังไม่ปรากฏ ทำให้วัฒนธรรมและความเชื่อของลัทธิบาสูลยังอยู่ในสถานะวัฒนธรรมหรือลัทธิทางศาสนาที่ซ่อนเร้น ไม่เปิดเผย (obscure religious cult) ดังนั้นงานวิจัยนี้จึงมุ่งสืบค้นและวิเคราะห์แนวคิดเกี่ยวกับความตายลัทธิศาสนาบาสูล ในรัฐเบงกอลตะวันตก ประเทศอินเดีย ผ่านการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยใช้การวิเคราะห์เอกสารและการศึกษาเชิงชาติพันธุ์ (Ethnographic Study) ที่เน้นการสังเกตอย่างมีส่วนร่วม (participant observation) สัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้างและการสนทนา (conversation) เป็นวิธีการหลักในการเก็บข้อมูลภาคสนาม โดยประชากรที่ศึกษาประกอบด้วยนักบวชทั้งชายและหญิงในลัทธิบาสูล 20 ท่าน ที่เข้าร่วมลัทธิบาสูลมามากกว่า 5 ปี อาศัยอยู่ในเขตเบงกอลตะวันตก ประเทศอินเดีย เข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอและสะท้อนชีวิตและความคิดเกี่ยวกับความตายของตน²

ความตายในวัฒนธรรมศาสนาฮินดู จากคัมภีร์สุพีตีศพ

ความตายเป็นขั้นตอนของชีวิตที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ และมักถูกมองว่าเป็นความสิ้นสุดของชีวิต ความสิ้นสุดนี้ทำให้หลายคนเกิดความกลัว และมองความตายว่าเป็นสิ่งที่เจ็บปวด น่ากลัว และอยากที่จะหลุดพ้นไปจากความตายนี้ คัมภีร์อุปนิษัต ซึ่งเป็นคัมภีร์โบราณที่สำคัญของวัฒนธรรมศาสนาฮินดู ได้ให้ความสำคัญกับความตายเป็นอย่างมาก โดยในช่วงแรกนั้นได้มองวัฏสงสาร (samsara) ของมนุษย์ว่าเป็นการกลับมาเกิด (rebirth) แต่มองว่าเป็นการกลับมาตายใหม่ (redeath) (Blackburn 1985) นอกจากนี้แล้วในคัมภีร์พระเวทที่ชื่อว่าริกเวท (Rg Veda) ได้จารึกเอาไว้ว่า เมื่อมนุษย์ได้ตายแล้ว ส่วนที่เป็นร่างกายจะกลับไปสู่ธรรมชาติ หรือธาตุกำเนิดของเรา โดยในวัฒนธรรมฮินดูนั้นเชื่อว่ามนุษย์ประกอบด้วยธาตุกำเนิดอยู่ห้าธาตุด้วยกัน คือ ดิน น้ำ ลม ไฟ และอากาศ และส่วนที่เป็น อตมมัน จะไปสู่โลกของบรรพบุรุษ นั่นก็คือโลกของพระยายามราช ดังข้อความในริกเวทที่ว่า

² โครงการวิจัยนี้ได้รับการรับรองการพิจารณาจริยธรรมโครงการวิจัย เลขที่ CMUREC No. 67/319

“ขอให้ดวงตาของเจ้ากลับไปสู่ดวงอาทิตย์ ลมหายใจแห่งชีวิตไปสู่สายลม กลับไปสู่ท้องฟ้าหรือแผ่นดิน หากนั่นคือธรรมชาติของเจ้า ไปสู่ธารธาราหากนั่นคือชะตาของเจ้า จงหยั่งรากในพฤกษาด้วยแขนขาของเจ้า”³ The Rg Veda (Doniger, 2005)

เช่นนี้แล้วความตายตามคัมภีร์โบราณของฮินดูเช่นริกเวท ไม่ได้หมายถึงการสูญสิ้น และเป็นการเปลี่ยนผ่านสู่ธรรมชาติดั้งเดิมของมนุษย์ คือการเวียนกลับไปสู่จุดเริ่มต้นเพื่อที่จะได้เวียนกลับมามีชีวิตใหม่อีกครั้ง ทั้งนี้พระยายมราช (yama) ถือเป็นหนึ่งในเทพแห่งความตายในวัฒนธรรมฮินดู และได้ปรากฏในคัมภีร์ริกเวทอย่างเป็นระบบในช่วงคริสต์ศตวรรษที่ 10 โดยพระยายมราชถูกเชื่อมโยงกับการเป็นบรรพบุรุษของมนุษย์ และถูกเชื่อมโยงกับพระอาทิตย์ ซึ่งมีวัฏจักรการเคลื่อนไหวกลางวันและกลางคืน วัฏจักรนี้ถูกเชื่อมโยงกับความเป็นและความตาย โดยพระยายมราชมีน้องสาวชื่อ นางพระยายามิ (yami) ทั้งสองเปรียบเสมือนบรรพบุรุษของมวลมนุษยชาติ เช่นนี้แล้วพระยายมถือว่าเป็นมนุษย์ผู้แรกและเป็นตัวแทนแห่งความตาย โดยร่างกายมนุษย์นั้นถือเป็นของขวัญหรือของที่เยี่ยมจากพระยายมราช (Vyas, 2006, p. 16) เมื่อร่างกายของเราคือของขวัญที่เยี่ยมมา ผู้ให้เยี่ยม นั่นคือพระยายมราชสามารถเรียกคืนของขวัญของท่านเมื่อใดก็ได้ และเมื่อใดที่พระยายมราชเรียกร่างกายของท่านคืน เมื่อนั้นความตายก็จะมาถึงบุคคลผู้นั้น

ในยุครุ่งเรือง ความตายถูกมองว่าเป็นพลังอำนาจแห่งกาลเวลาและชะตาชีวิตที่จะควบคุมมนุษย์ หลังจากนั้นเมื่อวัฒนธรรมความศรัทธาภักดี (*Bhakti* or devotional cults) เป็นที่นิยมความตายเป็นสิ่งที่สามารถจัดการได้ โดยได้มีการสร้างเทพขึ้นมาให้มีบทบาทในการจัดการความตายของมนุษย์ โดยตำนานเล่าว่าในขณะที่พระศิวะได้เตะที่หน้าอกของพระยายมราช เพื่อป้องกันไม่ให้พระยายมราชรับตัวสาวกแห่งความตายไป มนุษย์ผู้หนึ่งชื่อ Markandeya ได้เกาะศิวลึงค์ (*Lingam*) ไว้ การเกาะศิวลึงค์ในเวลาที่จะพระยายมราชอ่อนกำลัง ทำให้ชายผู้นั้นไม่ตายและเป็นหนุ่มที่มีอายุ 16 ปีตลอดไป (O’Flahery, 1976)

ในคัมภีร์ภควัทคีตา ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของตำนานยูทรีในมหาภารตะ เป็นส่วนสะท้อนแนวคิดทางปรัชญาของคัมภีร์อุปนิษัท โดยภควัทคีตาได้เล่าถึงความท้อแท้และเศร้าหมองใจของอรชุนที่ต้องรบราฆ่าฟันกับญาติพี่น้องของตน กฤษณะที่เป็นทั้งเทพและคนบังคับรถม้าให้อรชุนได้แสดงธรรมปรัชญาเกี่ยวกับชีวิต เพื่อให้อรชุนเข้าใจว่า การรบและทำร้ายชีวิตผู้อื่นด้วยเหตุอันเกี่ยวข้องกับบ้านเมืองเป็นหน้าที่ของกษัตริย์ เขากล่าวกับกฤษณะว่า ไม่ว่าจะอรชุนจะต้องการรบหรือไม่ ความตายก็เป็นสิ่งสากล ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ ชีวิตของมนุษย์เรานั้นประกอบด้วย อาตมัน ซึ่งแตกต่างและแยกจากร่างกาย อาตมันเปลี่ยนจากร่างกายนี้ไปสู่ร่างกายใหม่ผ่านกระบวนการที่เรียกว่า การกลับมาเกิดใหม่ หรือ อวตาร (*reincarnation*) เช่นเดียวกับการถอดเสื้อผ้าเก่าแล้วสวมใส่เสื้อผ้า อย่างไม่รู้ก็ตาม อาตมันคือตัวตนที่เป็นนิรันดร์ ไม่มีเกิด ถูกทำลายไม่ได้และไม่มีสูญสิ้น ในการเกิดแต่ละครั้งนั้น ชีวา (*jiva*) ซึ่งถือว่าเป็นตัวตนที่อยู่ในภาวะแห่งความโง่เขลาจะถูกสะสมไปเรื่อย ๆ (ยิ่งเกิดบ่อยความโง่เขลาจะมีมาก หากยังไม่เข้าถึงตัวตนที่แท้จริง) หลังจากการตาย ชีวาจะมีสองเส้นทางให้เดิน คือการหลุดพ้นและการกลับมาเกิดใหม่ กฤษณะกล่าวว่าเราจะหลุดพ้นได้ด้วยวิธีการไม่ยึดติด (*nonattachment*) ในผลของการกระทำ โดยการถวายเป็นการกระทำและผลของการกระทำทั้งหมดให้แก่สิ่งสูงสุด (Johnson, 1994) แนวคิดเกี่ยวกับความตายของพระกฤษณะ (คัมภีร์โบราณฮินดู) สะท้อนให้เห็นว่าความตายเป็นพื้นที่หนึ่งที่มนุษย์ทุกคนต้องเดินทางผ่าน โดยมนุษย์สามารถเลือกได้ว่าเราจะกลับมาตายอีก หรือหลุดพ้นไปอยู่ในพื้นที่ของพระเจ้า สำหรับชีวาความตายมีเพียงครั้งเดียว สำหรับอาตมันความตายอาจมีได้หลายครั้งแต่นั้นไม่ใช่ความดับสูญ

³ “May your eyes go to the sun, your life’s breath to the wind. Go to the sky or to the earth, as your nature; or go to the waters, if that is your fate. Take root in the plants with your limbs.” (Doniger, 2005)

ในทางสังคมนั้น ความตายในวัฒนธรรมฮินดูเป็นสิ่งที่มีความแปดเปื้อน (pollution) มากที่สุด ครอบครัวใดที่มีศพคนตายจะต้องจัดการกับศพนั้นให้เร็วที่สุดเพื่อให้ความแปดเปื้อนส่งผลต่อคนในครอบครัวและชุมชนน้อยที่สุด นอกจากนี้แล้วความแปดเปื้อนที่เกิดจากความตายยังสามารถแพร่กระจายและถ่ายทอดไปยังผู้คนและสิ่งของได้ง่าย ๆ การศึกษาเรื่องความตายในพาราดิซิสของ Jonathan Parry (1994) ทำให้เราได้ทราบถึงความแปดเปื้อนที่สามารถส่งผ่านจากศพผู้ตายไปยังพราหมณ์ผู้ประกอบพิธีศพ ความอภัยและภัยอันตรายจะเกิดขึ้นต่อพราหมณ์ หากพราหมณ์ผู้นั้นไม่นำของบริจาคว่าและของกำนัลที่ได้จากการทำพิธีศพไปบริจาคต่ Parry ยังได้ตั้งข้อสังเกตว่าความตายของแต่ละชนชั้นและแต่ละเพศสร้างความแปดเปื้อนไม่เหมือนกัน โดยชนชั้นล่างจะมีความแปดเปื้อนมากกว่าชนชั้นสูง และผู้หญิงจะเปราะบางต่อความแปดเปื้อนจากความตายมากกว่าผู้ชาย (Parry, 1994) การศึกษาของ Ralph W. Nicholas (1965) ได้มองความตายในมิติที่สัมพันธ์ระหว่างชีวิตและความตาย ผ่านพิธีศรัทธา (Sradha) และแนวคิดเรื่องความบริสุทธิ์ ตั้งข้อสังเกตว่าทั้งความตายหรือการเกิด ต่างคือความแปดเปื้อนของผู้ที่เกิดและตาย และความแปดเปื้อนนั้นสามารถแพร่กระจายไปสู่ผู้อื่นได้ โดยเฉพาะญาติใกล้ชิด ดังที่ได้กล่าวมาแล้วฮินดูกระแสนี้หรือฮินดูแบบดั้งเดิมมองว่าความตายคือความแปดเปื้อนที่ต้องจัดการให้เร็วที่สุด เพื่อให้ความแปดเปื้อนนั้นแพร่กระจายไปสู่ผู้อื่นและสิ่งอื่นน้อยที่สุด

ฮินดูจัดการศพด้วยการเผาเช่นเดียวกับชาวพุทธ โดยก่อนการเผานั้นจะมีการชำระล้างและตกแต่งศพก่อน การชำระล้างศพต้องทำโดยผู้ชาย และจัดการในพื้นที่ ๆ ห่างจากสายตาผู้คนโดยเฉพาะผู้หญิง (Tripathi, 2022) โดยประเพณีแล้วผู้ชายเท่านั้นที่จะเป็นผู้นำศพไปทำพิธีเผา ผู้หญิงจะถูกห้ามให้อยู่ใกล้ศพผู้ตายแม้ว่าจะเป็งานศพของคนในครอบครัวก็ตาม⁴ เช่นนี้แล้วชาวฮินดูจะให้ความสำคัญกับการมีบุตรชายอย่างมาก เนื่องจากหากไม่มีบุตรชายแล้ว การขึ้นสวรรค์ของบรรพบุรุษและการสืบทอดสายสกุลจะไม่สามารถเกิดขึ้นได้ ในพิธีศพนั้นแม้ว่าญาติที่เป็นผู้ชายจะสามารถจุดไฟเผาศพได้ มีแต่เพียงบุตรชายเท่านั้นที่จะสามารถเชื่อมวิญญาณผู้ตายกับบรรพบุรุษผู้อื่นได้โดยผู้ตายจะเปลี่ยนสถานะเป็นบรรพบุรุษ วิญญาณที่ไม่มีบุตรชายจะอยู่ในสถานะหรือภาวะผีไร้ร้อน (Pret-hood) ในมนุษยธรรมศาสตร์ได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่าชายฮินดูจะเกิดมาพร้อมกับหนี้สามอย่างด้วยกัน (Doniger & Smith, 1991) โดยการมีบุตรชายในตระกูลจะเป็นการชำระหนี้ต่อบิดาและบรรพบุรุษ บิดาจ่ายหนี้ของตนที่มีต่อบรรพบุรุษโดยการให้กำเนิดบุตรชาย บุตรชายจ่ายหนี้ของตนที่มีต่อบิดาด้วยการให้กำเนิดบุตรชาย (Parry, 1994, p. 151) การให้กำเนิดบุตรชายนี้เป็นเหมือนการนำบิดากลับมาเกิดอีกครั้ง เป็นวัฏวนเช่นนี้ไป (ลูกของเราอาจเคยเป็นบิดาเรามาก่อน หลานหรือเหลนของเรา อาจเป็นตัวเราหลังจากร่างกายนี้ดับสูญ)

การเผาศพในวัฒนธรรมฮินดูเป็นเสมือนการถวาย "ตัวตน" (the self) ต่อพระผู้เป็นเจ้า ถือเป็น การบูชาพระผู้เป็นเจ้าครั้งสุดท้ายของผู้ตายและเป็นการเริ่มจักรวาลชีวิตใหม่ นั่นคือ พิธีศพคือพิธีบูชาส่วนผู้บูชาคือผู้ตายนั่นเอง และการดับสูญนี้เป็น การเริ่มต้นใหม่ จักรวาลวิทยาแห่งชีวิตของชาวฮินดูมีลักษณะเป็นวัฏจักรที่ปิด (close circuit) ไม่มีการสร้างใหม่แต่เป็นการทำลายหรือการเปลี่ยนผ่านไปเป็นสิ่งอื่นเท่านั้น เมื่อบิดาเสียชีวิตบุตรชายจะเป็นผู้รับผิดชอบการเกิดของบิดาตนเอง และเชื่อว่าบุตรชายจะกลับมาเกิดเป็นบิดาของตนอีกครั้ง (he himself reborn as his father) (Shulman, 1980) ชาวฮินดูเชื่อว่า การเผาสร้างใหม่หมดใหม่เป็นแก่นแกนเป็นสัญลักษณ์ของการพรากจาก โดยที่ผู้ตายได้แยกจากไปจากโลกนี้ นอกจากนี้แล้วการเผาศพ

⁴ แม้ว่าแนวปฏิบัติเกี่ยวกับความแปดเปื้อนและความตายจะยังถือปฏิบัติอย่างเข้มข้นอยู่ แต่ปัจจุบันมีผู้หญิงเป็นจำนวนมากเข้าไปมีส่วนร่วมในการจัดการศพอย่างใกล้ชิดของคนในครอบครัว ด้วยสองสาเหตุหลักคือไม่มีสมาชิกในครอบครัวที่เป็นผู้ชาย และความรัก ความผูกพันที่ภรรยาหรือบุตรสาวมีให้ผู้ตาย

ยังเป็นเครื่องหมายว่า วิญญาณ (Pret) ได้แยกออกจากร่างแล้ว และพร้อมจะไปอยู่ในดินแดนของบรรพบุรุษเมื่อมีการทำพิธีศพที่ถูกต้อง (Tripathi, 2022) คัมภีร์วิษณุปุราณะได้ระบุไว้ว่าในขณะที่มีการเผาศพผู้เฒ่าลี้จะต้องร้องไห้อย่างสุดซึ้งเพื่อให้ผู้ตายพบความสันติ น้ำตาจะเป็นอาหารสำหรับผู้วายชนม์ แต่เมื่อการเผาศพเสร็จสิ้นการร้องไห้ของผู้เฒ่าลี้เป็นสิ่งต้องห้าม

ชาวฮินดูเชื่อว่าจะมีความตายที่ดีและความตายที่ไม่ดี ความตายที่ดีคือความตายที่ถูกที่ ถูกเวลา นั่นคือบุคคลสามารถมีชีวิตอยู่จนได้ดูแลงานต่าง ๆ ของตนเองก่อนตาย เช่น การอดอาหารก่อนตายโดยดื่มแต่น้ำศักดิ์สิทธิ์จากแม่น้ำคงคาและน้ำที่ได้จากการอบบวงสรวงรูปเคารพ การอดอาหารและดื่มเพียงแต่น้ำก่อนตายจะทำให้ร่างกายอ่อนแอ ทำให้วิญญาณสามารถออกจากร่างกายได้อย่างง่ายดาย นอกจากนี้แล้ว ควรตายในท่ามกลางเสียงบทธวดสรรเสริญพระเจ้า เพื่อให้จิตสุดท้ายสงบ สามารถกำหนดว่าเมื่อตายแล้ววิญญาณจะเดินทางไปไหน หากจิตสุดท้ายเต็มไปด้วยความอยาก ไร้ซึ่งความสงบ วิญญาณจะเร่ร่อนในความทุกข์ไปถึง 1,000 ปีในฐานะผีร้าย หากคนไม่ยอมตายและยึดติดกับการมีชีวิต (ไม่อาสาที่จะตายแม้ว่าถึงเวลาอันควร) การยึดติดกับชีวิตจะส่งผลร้ายต่อผู้อื่น เช่น หากคนแก่ยึดติดไม่ยอมตาย ความตายก็จะมาพรากเอาคนหนุ่มหรือลูกหลานในครอบครัวไป ดังนั้นเพื่อให้ลูกหลานในครอบครัวมีชีวิตอยู่ยืนนานไม่ตายในวาระไม่สมควร คนแก่ในครอบครัวไม่ควรยึดติดกับร่างตน ควรอาสาที่จะจากไปเมื่อถึงเวลาอันควร

การตายและเผาศพในแม่น้ำคงคาเปรียบเสมือนการตายที่ถูกที่ ทั้งนี้หากครอบครัวไม่สามารถนำศพมาเผาบริเวณแม่น้ำคงคาได้ ให้เผาในที่บริสุทธิ์และโล่งแจ้ง ให้อวัยวะช่วงล่างแช่ในน้ำ ไม่ควรเผาบนเตียงและได้ชยาคา การตายที่ดีสำหรับผู้หญิงจากวรรณะสูง คือการตายก่อนสามี และที่สำคัญต้องมีบุตรชายทำพิธีศพให้การตายที่ไม่ดีคือการตายที่ผู้ตายไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ไม่ได้อาสาที่จะตาย เป็นการตายก่อนเวลาอันควร เช่นการตายกะทันหันจากอุบัติเหตุ เป็นต้น

แนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับความตายที่ได้กล่าวมาข้างต้นนี้มาจากฮินดูกระแสหลักหรือดั้งเดิม (orthodox or classical Hinduism) เป็นตัวอย่างที่สามารถชี้ให้เห็นว่าความตายในวัฒนธรรมศาสนาฮินดูถูกมองและให้ความหมายแตกต่างจากความเข้าใจโดยทั่วไป ความตายไม่ใช่การดับสูญของวิญญาณหรือตัวตนของผู้ตาย แต่เป็นจุดเริ่มต้นของการเดินทางใหม่ สิ่งที่สำคัญแท้จริงแล้วคือเรือนร่างอันว่างเปล่าที่เราได้หยิบยืมมาจากพระยายมราช ทั้งนี้คำอธิบายเกี่ยวกับความตายเหล่านี้ไม่ได้มีวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายความตายอย่างเดียว แต่ยังสะท้อนถึงการมองชีวิต และการจัดการทางสังคมของชาวฮินดูด้วย เมื่อเราเชื่อว่าชีวิตคือการกลับมาตายใหม่ ดังที่ปรากฏในคัมภีร์อุปนิษัต ชาวฮินดูอินเดียเชื่อว่าเราอาจไม่ยอมกลับมาตายอีกก็ได้ และต้องหาวิธีทำให้ตนหลุดพ้นจากวัฏสงสารนี้ หรือการมองว่าความตายเป็นวัฏจักรชีวิตที่ปิดและบุตรชายเป็นผู้มีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความต่อเนื่องให้วัฏจักรชีวิตนี้ เหตุนี้ทำให้แต่ละสายตระกูลต้องการบุตรชายมาเพื่อสืบต่อชีวิตของบรรพบุรุษ หรือการมองว่าเทพพระเจ้าสามารถจัดการความตายให้เราได้ เราก็จะเคารพนอบน้อม ภักดีต่อเทพเจ้าตามแนวทางของลัทธิภักตินิยม (devotionalism) นอกจากความตายในแบบฮินดูดั้งเดิมแล้ว ในอินเดียยังมีแนวคิดและแนวปฏิบัติเกี่ยวกับความตายในแบบท้องถิ่น (vernacular) โดยแง่มุมเกี่ยวกับท้องถิ่นนี้มักถูกละเลยจากนักวิชาการและมักถูกมองว่าต่อต้านและตรงข้ามกับความตายในแบบดั้งเดิม (Vyas, 2006) ส่วนต่อไปของบทความนี้จะนำเสนอปรัชญาว่าด้วยความตายของลัทธิบาฮูล ซึ่งเป็นลัทธิย่อยที่ปรากฏในท้องถิ่นอินเดียและบังกลาเทศในเขตเบงกอล และสะท้อนให้เห็นว่ามุมมองความตายและการจัดการความตายในแบบท้องถิ่นมีทั้งการยอมรับ ปรับเปลี่ยนและต่อต้านกับการจัดการความตายในแบบฮินดูดั้งเดิม

บาอูลแห่งเบงกอลผ่านมุมมองมานุษยวิทยา

การเดินทางสู่ดินแดนภารตะครั้งแรกของผู้วิจัยเมื่อต้นปี 2548 ในฐานะผู้สนใจในความเป็นอินเดีย ได้เปิดโอกาสให้ผู้วิจัยพบเจอบาอูลเป็นครั้งแรกบนรถไฟจากเมืองโกลกาตาไปสู่สถานดินิเกตัน ชายวัยกลางคน แต่งตัวด้วยชุดที่ทำจากเศษผ้า โดยนำเศษผ้ามาปะติดปะต่อกันเป็นผืนแล้วตัดเย็บเป็นเสื้อสวมใส่ ในมือของเขาถือเครื่องดนตรีที่เรียกว่า เอกตารา (ektara) ข้อเท้าทั้งสองมีพวงกระพรวนมัดไว้ กระพรวนเหล่านี้จะส่งเสียงตามจังหวะการเคลื่อนไหวของชายผู้นั้น ในระหว่างที่เขาเดินผ่านผู้คนในขบวนรถไฟนั้น เขาจะร้องเพลงพร้อมเล่นดนตรี (ดีดเอกตารา) ไปด้วย บทเพลงและจังหวะของดนตรีของเขามีลักษณะพิเศษ ไม่ใช่ทั้งบทเพลงสรรเสริญพระเจ้าที่เรามักได้ยินหรือบทเพลงในแบบบอลลีสวูด หลังจากการขับร้องจบลงชายผู้นั้นได้เปิดยามใบไม้เล็กไม่ใหญ่ที่เรียกว่า แอสลา (asla) ผู้คนที่ชื่นชอบในบทเพลงของเขาจะหยิบบ่อนเงินใส่ในยามใบนั้น หลังจากนั้นเขาก็เดินจากตู้รถไฟของเราไป และเริ่มขับขานบทเพลงในตู้ถัดไป ผู้วิจัยถามเพื่อนร่วมทางชาวอินเดียว่าชายผู้นี้เป็นใคร เป็นขอทานหรือไม่ คำตอบที่ได้คือ “เขาคือบาอูล วณิพกพณเฑาะแห่งเบงกอล”

หลังจากนั้นผู้วิจัยใช้ชีวิตอยู่ในอินเดียเป็นเวลา 2 ฐานะนักศึกษาปริญญาโท ณ มหาวิทยาลัยวิศวกรรมศาสตร์สถานดินิเกตัน ซึ่งก่อตั้งโดยท่านรพินทรนาถ ฐากูร ซึ่งเป็นเจ้าของรางวัลโนเบลสาขาวรรณกรรมเอเชีย คนแรก เมืองสถานดินิเกตันถือได้ว่าเป็นศูนย์กลางกระทั่งเมืองหลวงของลัทธินาอูล รพินทรนาถได้รับอิทธิพลในการมองโลกและชีวิต รวมถึงบทกวีและบทเพลงจากแนวคิดของบาอูลเป็นอย่างมาก นักวิชาการหลายท่านมองว่ารพินทรนาถคือหนึ่งในบาอูลแห่งเบงกอล (Dimock, 1959; Chakrabarti, 2023; Openshaw, 2004) นอกจากนี้แล้วรพินทรนาถยังได้จัดงานประจำปีขึ้นชื่อโพสเมลา (pous mela) เป็นงานฤดูหนาวที่รวมเอาหัตถกรรมและศิลปกรรมท้องถิ่นมาแสดง โดยจุดไฮไลต์ในงานคือการแสดงดนตรีของบาอูล การได้แสดงในงานโพสเมลาไม่ใช่เรื่องง่าย บาอูลถือว่าผู้ที่ได้แสดงฝีมือบนเวทีนี้ เป็นผู้มีความสามารถ และมีโอกาสที่จะเป็นบาอูลที่โด่งดัง ความโด่งดังนี้จะป็นดั่งใบเบิกทางสู่ชีวิตที่ดีขึ้น และโอกาสในการถูกว่าจ้างไปร้องเพลงบาอูลโดยคนอินเดียและคนต่างชาติก็มีมากขึ้น เช่นนี้แล้ว สถานดินิเกตันจึงเป็นเสมือนศูนย์รวมของบาอูลแห่งเบงกอล โดยบาอูลมักจะย้ายเข้ามาพำนักอยู่ในเขตสถานดินิเกตันและสร้างอาศรมให้อยู่ใกล้ทางรถไฟเพื่อสะดวกต่อการเดินทางเพื่อไปทำกิจศาสนาและการแสดงตัวตามงานต่าง ๆ ตามที่รับเชิญ

ภาพของบาอูลที่มีต่อผู้วิจัยในขณะที่ยังเป็นนักศึกษา ยังเป็นเพียงนักร้องท้องถิ่นที่มีกลิ่นกัญชาผสม มีท่วงทำนองทางดนตรีที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน จนผู้วิจัยได้กลับไปสถานดินิเกตันอีกครั้ง ในปี 2558 ถึงปี 2561 ในฐานะนักศึกษาปริญญาเอกที่ทำวิจัยเกี่ยวกับสาธุหรือนักบวชในลัทธินาอูล (Vaishnavism) ในระหว่างเก็บข้อมูลเกี่ยวกับนักบวชวาเชณพนั้นผู้วิจัยได้ผ่านพบและผูกพันกับบาอูลมากกว่า 20 ชีวิต เขาเหล่านั้นส่วนใหญ่เป็นบาอูลที่เคยปรากฏในงานวิจัยหรือหนังสือของนักวิชาการหลาย ๆ คน เช่นในงานของ Jeanne Openshaw, Lisa Knight, Kristin Hanssen และ Mimlu Sen ผู้วิจัยหันมาให้ความสนใจกับบาอูลในฐานะนักวิจัยเมื่อไม่กี่ปีที่ผ่านมา ความตายของเพื่อนพ้องน้องพี่บาอูลที่เคยพบเจอทำให้ผู้วิจัยกลับไปสถานดินิเกตันอีกครั้งในปี 2568 ในฐานะนักวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับชีวิตและความตายของบาอูล โดยบาอูลที่อยู่ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้เป็นบาอูลทั้งโดยกำเนิดและบวชเข้ามาและได้ระบุอัตลักษณ์ตนเองว่าเป็นบาอูลที่แท้จริง เนื่องจากได้ทำการบวชเข้ามาอย่างถูกต้องธรรมเนียม มีการศึกษาหลักปรัชญา ผูกฝืนและปฏิบัติในวิถีบาอูลมากกว่าทศวรรษ

รูป 1 การแสดงของบาอูลแห่งเบงกอล ณ สหราชอาณาจักร เมื่อปี 2561 ภาพโดยผู้วิจัย

บาอูล เป็นกลุ่มศาสนาหรือลัทธิศาสนาฮินดูท้องถิ่นที่กระจายตัวอยู่ในเขตเบงกอลตะวันตกและประเทศบังกลาเทศ ในช่วงท้ายศตวรรษที่ 19 เป็นช่วงที่ชนชั้นนำชาวเบงกาลีค้นหาตัวตนและรากเหง้าของตนเอง และพบว่าบาอูลคือรากเหง้าดั้งเดิมของชาวเบงกาลี (Openshaw 1998:2) หลังการปกครองของจักรวรรดินิยมอังกฤษ ได้มีการแยกประเทศเกิดขึ้น โดยปากีสถานและบังกลาเทศได้แยกออกจากอินเดีย ในตอนแรกปากีสถานมีความต้องการให้บังกลาเทศอยู่ภายใต้การปกครองของตน หรือในอีกนัยหนึ่ง คือการรวมเป็นประเทศเดียวกันกับปากีสถานด้วยเหตุผลทางศาสนา ทั้งนี้บังกลาเทศอ้างเหตุผลว่าแม้ตนจะนับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกับปากีสถาน แต่มาจากวัฒนธรรมและแนวคิดท้องถิ่นที่แตกต่างกัน⁵ แม้จะนับถือศาสนาอิสลามเช่นเดียวกันแต่มีความแตกต่างกันเป็นอย่างยิ่ง ความแตกต่างนั้นเห็นได้จากการที่บังกลาเทศมีลัทธิท้องถิ่นอย่างบาอูล แต่ปากีสถานไม่มีกลุ่มลัทธิท้องถิ่นดังกล่าว (Openshaw 2004) ด้วยเหตุนี้บังกลาเทศจึงเป็นประเทศอิสระที่แยกออกจากอินเดียและปากีสถาน หลังจากที่ยังกลาเทศได้ใช้ลัทธิท้องถิ่นบาอูลเป็นเครื่องมือในการแยกประเทศ นักวิชาการและประชาชนหันมาให้ความสนใจที่จะศึกษาและทำความเข้าใจเชิงลึกเกี่ยวกับลัทธิบาอูล

คำว่า บาอูล เป็นภาษาเบงกาลี แปลว่า บ้า (pagan) ดังนั้นผู้ที่เป็บบาอูลมักถูกมองว่าเป็นคนบ้าหรือคนที่มีความคิดและดำรงชีวิตไม่เป็นไปตามความคาดหวังของสังคมทั่วไป บาอูล มีอัตลักษณ์ที่ไม่ชัดเจนและเปลี่ยนแปลง Openshaw เสนอว่าความพยายามที่จะระบุตัวตนและอัตลักษณ์ของบาอูลเป็นเรื่องที่ขัดต่อความเป็นบาอูล เพราะบาอูลเป็นการสร้างของคนภายนอก ไม่ว่าจะเป็นจากชนชั้นนักวิชาการ ที่พยายามลดทอนความเป็นบาอูลที่มีความซับซ้อนและคลุมเคลือให้มีความเป็นเอกภาพ (Openshaw, 2011) รพิทรนาถ ฐากูร (Tagore, 1930, p. 23) ได้กล่าวไว้ว่าบาอูลเป็นกลุ่มที่ไม่สามารถระบุได้ชัดเจนว่าสังกัดอยู่ในแนวความคิดความเชื่อและศาสนาแบบไหน พวกเขาเป็นอิสระและไม่ได้ยึดโยงตนเองกับกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง และไม่มีคำนิยามใดที่

⁵ การแบ่งแยกประเทศในเขตเอเชียใต้ ได้รับอิทธิพลจากจักรวรรดินิยมอังกฤษที่เสนอการแบ่งประเทศตามศาสนาที่นับถือ

จะสามารถอธิบายพวกเขาได้ นอกจากนี้แล้ว Edward C. Dimock Jr (1959, p. 36) ให้คำนิยามบาสูลว่าเป็นนักบวชพเนจรที่ร้องเพลงแลกกับเงิน พวกเขาจะร้องเพลงตามหมู่บ้าน จากหมู่บ้านหนึ่งสู่มหาวิทยาลัยหรือมหาวิทยาลัยอื่น บิณฑบาตจากชาวบ้าน ดังนั้นการดำรงชีวิตของบาสูลขึ้นอยู่กับศรัทธาของชาวบ้าน June McDaniel ให้นิยามว่า บาสูลคือนักร้องตามหมู่บ้าน หรืออาจจะเป็นนักบวชผู้ศรัทธาที่อาศัยอยู่ในเขตเบงกอล และเดินทางไปเรื่อยๆ ร้องเพลงเพื่อยังชีพ โดยหลักปรัชญาของบาสูลนั้นมีการผสมผสานความเชื่อและแนวคิดของหลายศาสนาเข้าไว้ด้วยกัน ไม่ว่าจะเป็นของศาสนาพุทธนิกายตันตระ ปรัชญาสาขายะ แนวคิดลัทธิไวษณพ ศักตะโยคะและซูฟี (McDaniel, 1992)

Upendranath Bhattacharya นักเขียนและเป็นบาสูลได้กล่าวว่าบาสูลมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 5 องค์ประกอบด้วยกัน คือ 1) ความไม่เป็นไปตามวัฒนธรรมพระเวทและสังคมกระแสหลัก มองคุณค่าชีวิตแตกต่างจากอินเดียกระแสหลัก 2) การให้ความสำคัญกับคำสอนของครูบาอาจารย์ เนื่องจากบาสูลจะเป็นผู้นำพาศิษย์สู่การหลุดพ้น 3) ความเชื่อที่ว่าพระเจ้าสถิตในร่างกายของมนุษย์ ดังนั้นร่างกายจึงเปรียบเสมือนองคัพพของจักรวาลและเทพเทวาอาศัยอยู่ในสารคัดหลั่งทางเพศ (sexual fluids) ของมนุษย์ 4) เทพเจ้า ซึ่งบาสูลค้นหาเพื่อที่จะได้ตระหนักรู้ในองค์พระเจ้านี้ 5) สิ่งสุดท้ายคือกฎที่ว่าสภาวะที่แท้จริงของมนุษย์ชายและหญิงคือการรวมเป็นหนึ่งเดียวกันผ่านความรักอันเป็นนิรันดร์ ดังจะเห็นได้จากความสัมพันธ์ของพระนางราชากับพระกฤษณะ (Bhattacharya, 1388 อ้างใน McDaniel, 1992)

ผู้ที่จะเป็นบาสูลได้ต้องผ่านการบวชเข้ามา (initiation) โดยการบวชนั้นแบ่งเป็นสองแบบด้วยกัน คือ การบวชเป็นนักบวชบาสูล และการบวชเข้ามาเป็นฆราวาสและถือชาติกำเนิด หรือ จาติ (*jati*) ใหม่เรียกว่า จาติไวษณพ ในการบวชเข้ามานั้นจะมีการบวชอยู่สามครั้งขึ้นอยู่กับความสมัครใจของแต่ละคน ครั้งแรกเรียกว่า ดิกษา (*disksa*) เป็นการบวชเข้ามาเพื่ออยู่ในชาติกำเนิดใหม่ หลังจากนั้นจะมีการบวชที่เรียกว่า สิกขา (*sikha*) คือการบวชเพื่อเรียนรู้แนวคิดและแนวปฏิบัติของบาสูล นั่นคือ พิธีกรรมจุไกลศาสนา การบวชสุดท้ายคือการบวชเพื่อที่จะเป็นนักบวช เรียกว่า เบก (*bhek*) ผู้ที่บวชเป็นนักบวชจะใช้ชีวิตในฐานะนักบวชตลอดไป ทั้งนี้ในความเป็นบาสูล เส้นแบ่งระหว่างความเป็นนักบวชและฆราวาสเป็นเพียงเส้นบาง ๆ หลาย ๆ ครั้งผู้คนมักมองว่าบาสูลที่ปรากฏตรงหน้าคือฆราวาสเนื่องจากไม่ว่าจะเป็นฆราวาสหรือนักบวชพวกเขาดำเนินชีวิตไม่แตกต่างกันมากนัก

บาสูลมาจากครอบครัววรรณะต่ำ ไร้การศึกษา ไม่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจ แต่เมื่อเข้ามาเป็นบาสูลแล้วเขาเหล่านั้นมีฐานะทางสังคมและการเงินดีกว่ากลุ่มคนที่อยู่ในวรรณะเดียวกัน โดยเชื่อว่าการเป็นบาสูลเปิดโอกาสให้คนได้เปลี่ยนสถานะทางเศรษฐกิจ สังคมและจิตวิญญาณของตัวเอง มีโอกาสในการหารายได้ผ่านการร้องเพลงและบิณฑบาต (*madhugari*) ดังเห็นได้จากมีบาสูลในเขตเบงกอลตะวันตกเป็นจำนวนมากที่อพยพมาจากบังกลาเทศ เมื่อแรกอพยพมาคนกลุ่มนี้ยากจน และถูกจัดอยู่ในวรรณะที่ต่ำ ดังนั้นการเปลี่ยนชาติกำเนิดและบวชเข้ามาเป็นนักบวชและสาวกบาสูลเป็นการเปลี่ยนสถานะทางเศรษฐกิจและสังคมของคนยากไร้

การเป็นบาสูลคือการละแล้วซึ่งสถานะทางสังคมแบบเดิม คือการเกิดใหม่ (ในร่างเดิม) มีชื่อนามสกุล วรรณะ ชาติกำเนิดและครอบครัวใหม่ โดยครอบครัวใหม่นี้ไม่ได้สืบสายโลหิต แต่สืบทอดผ่านสายครูบาอาจารย์ นั่นคือคนที่เป็นที่พึ่งพิงกัน คือคนที่มิอาจารย์เป็นคนเดียวกัน (Openshaw, 2004) กลุ่มนี้แม้จะไม่ได้มีสายเลือดเดียวกัน แต่ความสัมพันธ์แบบเครือญาติต่างสายเลือดนี้มีความเข้มข้นยิ่งกว่าสายเลือดด้วยกัน เนื่องจากความเป็นพี่น้องในวัฒนธรรมเบงกาลีไม่ได้เน้นที่สายเลือดแต่เน้นที่ความรัก มิตรภาพ และความจริงจัง (Inden & Nicholas, 2005) นอกจากนี้แล้วผู้ที่เข้ามาเป็นบาสูลโดยเฉพาะนักบวชจะต้องตัดขาดจากพี่น้อง

และญาติมิตรทางสายเลือด และต้องอยู่ให้ห่างไกลจากครอบครัวและชุมชนเดิม เพื่อตัดขาดสายสัมพันธ์และตัวตนดั้งเดิมอย่างสิ้นเชิง (Openshaw, 2004; Olivelle, 1998)

ความเชื่อและแนวปฏิบัติทางศาสนาของบาหลีถูกมองว่าตรงข้าม สวนกระแส กระทั่งต่อต้านกับศาสนาวัฒนธรรมฮินดูและมุสลิมกระแสหลัก (Openshaw, 2011) บาหลีปฏิบัติธรรมอันสูงสุดของพระเจ้าและเทพเจ้าที่อยู่นอกร่างกายมนุษย์ แต่ยอมรับอำนาจของมนุษย์ในฐานะปัจเจกบุคคล และยอมรับความเป็นมนุษย์แห่งจิตใจ (*maner manus*) บาหลีเชื่อว่าร่างกายของมนุษย์คือองค์ประกอบแห่งจักรวาล เมื่อเราเข้าใจตัวเรา เราก็สามารถเข้าใจสรรพสิ่งได้ การอ่อนน้อมต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เพื่อให้สิ่งศักดิ์สิทธิ์ช่วยเหลือเป็นมายาและความมัวเมา แต่การเชื่อมโยงตนเองต่อสิ่งสูงสุดโดยตรง จนกระทั่งตัวเราคือสิ่งสูงสุดหรือองค์เทพคือความจริงแท้ ดังนั้นศาสนปฏิบัติของบาหลีจึงเริ่มต้นที่ร่างกายของตนเอง ผ่านการใช้ร่างกายเป็นเทวสถานของสิ่งสูงสุด เมื่อร่างกายคือเทวสถานจึงจำเป็นอย่างยิ่งที่จะต้องทำร่างกายนั้นให้บริสุทธิ์ สะอาด เหมาะสมกับการเป็นที่พักพิงของสิ่งสูงสุด การปฏิบัติทางศาสนาแบ่งออกเป็นสองส่วนหลัก ๆ ด้วยกัน นั่นคือการขับร้องเพลงสดุดีพระเจ้าและพิธีร่วมเพศหรือจุไกลศาสนา

พิธีกรรมร่วมเพศ (*esoteric ritual*) หรือ *จุไกลศาสนา (yugal-sadhana)* เป็นพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ที่ถือปฏิบัติในชาวบาหลี โดยบาหลีเชื่อว่าพิธี *จุไกลศาสนา* เป็นการเปลี่ยนพลังความใคร่และตัณหาให้เป็นความรักที่เสียสละ (*prem*) และความรักที่เสียสละนี้เองคือการแนวทางที่ผู้ปฏิบัติจะสามารถตระหนักถึงความเป็นมนุษย์และสิ่งสูงสุดภายในตนเอง (Knight, 2011) ในขณะที่พิธี *จุไกลศาสนา* เป็นกระบวนการทำความเข้าใจวิญญาณของตนเองและมักปฏิบัติในพื้นที่ส่วนตัว หลักการสำคัญของพิธีกรรมนี้คือการร่วมเพศระหว่างชายหญิง โดยการร่วมเพศนั้นจะเน้นการร่วมเพศแบบไร้บุตร การหลั่งอสุจิของชายและการตั้งครรภ์ของหญิงบาหลีถือเป็นบาปมหันต์และผิดหลักปฏิบัติของลัทธิ โดยบาหลีเชื่อว่า การหลั่งอสุจิคือกิเลสตัณหา เป็นการไร้ซึ่งการควบคุมร่างกายและจิตใจของตนเอง ปล่อยให้ตัวเองเป็นทาสของความอยากทางเพศ บาหลีที่ฝึกร่างกายและจิตใจมาดีแล้วนั้นจะต้องประกอบพิธีกรรมอย่างไร้ความผิดพลาด และสัญลักษณ์หรือตัวแทนที่แสดงความผิดพลาดในการปฏิบัติของบาหลีคือการมีบุตร ทั้งที่มีบาหลีจำนวนมากที่ปฏิบัติพิธีกรรมด้วยความผิดพลาดโดยให้กำเนิดบุตร บาหลีเหล่านี้จะถูกลดทอนความสำคัญลง (Hanssen, 2002) เช่นจากบาหลีที่เป็นสาวุ้ก็จะถูกลดตำแหน่งลงให้เป็นเพียงชาวบ้านทั่วไป ผู้คนไม่นับหน้าถือตาและไม่ยกให้เป็นกูรู

ในพิธีกรรม *จุไกลศาสนา* ชายหนุ่มจะควบคุมการหลั่งอสุจิของตน⁶ ผ่านการตั้งอสุจินั้นไปเก็บกักไว้บนศีรษะบริเวณดวงตามที่สาม บางครั้งในขณะร่วมเพศจะมีการผสมสารคัดหลั่งของชายและประจำเดือนของผู้หญิง แล้วตั้งของผสมนั้นไปเก็บไว้ที่ศีรษะ บาหลีที่สามารถปฏิบัติเช่นนี้ได้จะถือว่าเข้าถึงองค์ความรู้ การทำพิธีสาธนาและควบคุมร่างกายและจิตใจของชายและหญิงเช่นนี้ทำให้ ส่งผลให้บาหลีมีอายุยืนนานกว่าประชากรชาวอินเดียที่อยู่ในชนชั้นทางสังคมเท่ากัน มีผู้คนมากมายมาขอให้บาหลีสอนเทคนิควิธีเหล่านี้ให้ เพื่อตนจะสามารถครองเรือนและคุมกำเนิดได้อย่างมีคุณภาพ⁷ การปฏิบัติเช่นนี้ต้องใช้การฝึกฝนเป็นระยะเวลาอันยาวนาน ต้องมีกูรูคอยสอนและควบคุมอย่างใกล้ชิด เพราะหากเกิดความผิดพลาดขึ้นมา การปฏิบัติเช่นนี้จะมีอันตรายถึงชีวิต

⁶ ตำราอินเดียโบราณได้ระบุไว้ว่าการหลั่งอสุจิเป็นการสูญเสียพลังชีวิตอย่างมหาศาล ผู้ที่อยากมีอายุยืนยาว และมีพลังพิเศษ (*psychic power*) ต้องไม่หลั่งอสุจิ ศึกษาเพิ่มเติมได้ที่ Alter, J. S. (1992). *the sannyasi and the Indian wrestler: the anatomy of a relationship. American Ethnologist, 19(2)*, 317-336.

⁷ ชาวอินเดียเป็นจำนวนมากที่อยู่ในสถานะทางสังคมเท่าเทียมกับบาหลี คือเป็นชนชั้นล่างและยากจน มักจะมีอายุสั้น แต่งงานเร็ว และมีบุตรตั้งแต่อายุประมาณ 13 ปี ไม่มีการคุมกำเนิด และไม่มีการดูแลร่างกายที่ถูกต้อง ทำให้คนเหล่านี้มีอายุสั้น

บาอูลส่วนใหญ่ไม่ได้เปิดเผยเรื่องราวของพิธีกรรมจุโกลสาธนาให้ผู้อื่นทราบ การทำพิธีเหล่านี้ยังถูกเก็บเป็นความลับจากสาธารณะ โดยกูรูจะสอนบาอูลว่าไม่ให้สื่อสารเรื่องแนวปฏิบัติและมุมมองเกี่ยวกับร่างกายต่อคนภายนอก (Baul, 2005) การขับร้องบทเพลงเพื่อพระเจ้า (Baul Gan) ถือเป็นศาสนปฏิบัติที่บาอูลเปิดเผยในที่สาธารณะ การขับร้องเพลงแต่พระผู้เป็นเจ้าของ แสดงถึงความภักดีต่อพระเจ้าผ่านบทเพลง การขับร้องบทเพลงเหล่านี้บาอูลเป็นผู้แต่งและขับร้องเอง โดยเนื้อหาของเพลงจะเป็นการอธิบายอารมณ์ความรู้สึก ชีวิต การตระหนักรู้ในความเป็นมนุษย์ และความยิ่งใหญ่ของพระเจ้า นอกจากบทเพลงของบาอูลจะเป็นการเชื่อมโยงตนเองกับพระเจ้าแล้ว ก็ยังเป็นอีกหนึ่งแนวทางในการหารายได้เพื่อจุนเจือตนเองและครอบครัว (McDaniel 1989)

โดยหลักแล้วบทเพลงที่บาอูลนำมาขับขานเป็นบทเพลงที่แต่งขึ้นมาเอง แม้ว่าจะเป็นบทเพลงของผู้ยากไร้และไร้การศึกษาถูกทำให้มีความหมายเฉพาะ เนื่องจากบทเพลงเหล่านี้มักสะท้อนถึงการแสวงหาและการตระหนักในคุณค่า พระเจ้า และสิ่งสูงสุดในชีวิตของแต่ละคน Lalon Fakir บาอูลผู้เป็นตำนานได้แต่งบทเพลงเกี่ยวกับการค้นหาตนเองไว้

“เมื่อเธอไม่รู้จักตนเอง เธอแสวงหาจากที่หนึ่งไปยังที่หนึ่ง เพื่อไถ่ถามเรื่องราวของผู้อื่น เพียงแค่เธอรู้จักตนเอง เธอก็จะรู้จักผู้อื่น” (Chakrabarti, 2023)

นักวิชาการที่ศึกษาบาอูลมองว่าบทเพลงของบาอูลนั้นลึกซึ้ง การตีความหมายแบบทั่วไปย่อมทำให้ความหมายคลาดเคลื่อน บางบทกวีมีเพียงผู้แต่งเท่านั้นที่สามารถเข้าใจ บุคคลภายนอกไม่สามารถเข้าใจความหมายของบทกวีนั้นได้ นอกจากนี้แล้วบทเพลงของบาอูลมักสะท้อนให้เห็นถึงการต่อสู้ทางชนชั้น การได้รับความไม่เป็นธรรมของคนยากไร้ ซึ่งเนื้อหาเหล่านี้มักมาจากชีวิตจริงของบาอูล ที่มาจากสังคมระดับล่างและมักได้รับการดูถูกจากคนทั่วไป ดังเช่นบทเพลงที่แต่งโดยมานี (นามสมมุติ)

“อินดู มุสลิม ชาวพุทธ หรือชาวคริสต์
ทุกอย่างล้วนมาจากสิ่งเดียวกัน มาจากเมล็ดพันธุ์เดียวกันและเดินบนถนนเส้นเดียวกัน
เธอกับฉัน ชายและหญิง เหล่านี้ไม่ได้แตกต่าง
แล้วไยต้องตัดสินผู้อื่นโดยใช้ชาติกำเนิดเป็นเกณฑ์
ปัญหาเกิดขึ้นเพราะธรรมะ (ศาสนา)
เมื่อมนุษย์เป็นหนึ่งเดียว ศาสนาของเขาก็อยมเป็นหนึ่งเดียวกัน
จะมีเหตุผลใดที่เราจะเกลียดชังกัน (เมื่อเราคือกันและกัน)” (Openshaw, 2011)

เนื่องจากการเป็นบาอูลเป็นอีกหนทางหนึ่งที่ทำให้คนยากไร้สามารถมีรายได้จุนเจือชีวิตและครอบครัว ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันจึงมีผู้คนจำนวนมากผันตัวเป็นบาอูลเพื่อหารายได้ คนเหล่านี้ไม่ได้สนใจที่จะเรียนรู้ปรัชญาและแนวปฏิบัติของบาอูล แต่ทำตัวประหนึ่งเป็นบาอูล ร้องเพลงบาอูลที่ไม่ได้แต่งเอง ปรากฏการณ์เช่นนี้สร้างความไม่พอใจแก่บาอูลที่แท้จริงเป็นอย่างมาก ดังที่บาอูลกูรูท่านหนึ่งได้กล่าวว่า

“การเป็นบาอูลต้องใช้เวลา ต้องเข้าไปศึกษากับกูรูเป็นเวลา 8-13 ปี ต้องปฏิบัติและตระหนักรู้ตามแนวทางของบาอูล คนทุกวันนี้แค่แต่งตัวเหมือนบาอูลและไปร้องเพลงตามงานต่าง ๆ ตี๋มเหล้าและมั่วสุม ไม่มีสายครูบาอาจารย์ ไม่รู้เรื่องบาอูล เหล่านี้เป็นการทำลายภาพลักษณ์ของบาอูลเป็นอย่างมาก” กูรูเอ (นามสมมุติ)

ปรากฏการณ์เช่นนี้ทำให้วัฒนธรรมท้องถิ่นแบบบาอูลที่เป็นวัฒนธรรมบอกเล่า (oral tradition) มีความเปราะบาง หลักปรัชญาและแนวคิดมนุษยนิยมค่อย ๆ หดความสำคัญ แต่รายได้จากการเป็นศิลปินบาอูลได้เพิ่มความสำคัญมากขึ้น

ร่างกายคือเทวาลัยศักดิ์สิทธิ์: การสร้างความหมายใหม่ของร่างกายและชีวิต

การศึกษาของ Openshaw (1998; 2004) ได้แสดงให้เห็นถึงปรัชญาและแนวทางเพื่อการหลุดพ้นจากความจนทางโลกของบาอูล โดยบาอูลส่วนใหญ่เลือกที่จะเป็นบาอูลเพราะปัจจัยทางเศรษฐกิจ ความจนและความต้อยต่ำทางสังคมทำให้คนเหล่านั้นเลือกที่จะเป็นบาอูล เนื่องจากไม่มีทางเลือกอื่นที่ดีกว่า Openshaw⁸ ยังได้เสนออีกว่า ความจนและความต้อยต่ำเป็นอีกเหตุผลหนึ่งที่ทำให้บาอูลหันมาให้ความสนใจกับร่างกายของตนเมื่อไม่สามารถมีความสุขกับสิ่งใดได้เลยเพราะความ “ไม่มี” ไม่มีเสื้อผ้า อาหาร บ้านเรือนให้อยู่และใช้สอยอย่างสะดวกสบาย ไม่มีสิทธิในความเป็นมนุษย์ ไม่มีสิทธิเข้าไปโบสถ์วิหารเพื่อสักการะขอพรจากองค์เทวา (เพราะมาจากวรรณะและชาติกำเนิดที่ต่ำ) ความไม่มีเหล่านี้ทำให้บาอูลหันมามองให้สิ่งที่ตนเองมี สร้างและใช้ประโยชน์จากสิ่งที่มีให้มากที่สุด และสิ่งที่พวกเขามีนั่นคือร่างกาย สำหรับบาอูลแล้วร่างกายคือวิหารอันศักดิ์สิทธิ์คือความบริสุทธิ์ และคือเครื่องมือที่จะนำพามนุษย์สู่ความสมบูรณ์พูนสุขทางจิตวิญญาณ ซึ่งการมองร่างกายเช่นนี้เป็นการต่อต้านแนวคิดกระแสหลักของวัฒนธรรมฮินดู ที่มองว่าร่างกายมนุษย์คือความสกปรก แปรเป็นและเต็มไปด้วยมลทิน โดยเฉพาะร่างกายของคนที่มีมาจากวรรณะต่ำและร่างกายของผู้หญิง การจะหลุดพ้นได้นั้นมนุษย์ต้องก้าวข้ามร่างกายของตนและให้ความสนใจกับการพัฒนาทางจิตวิญญาณ (Olivelle, 1998)

บาอูลเชื่อว่าร่างกายของมนุษย์คือองค์เทพแห่งจักรวาล เมื่อเราเข้าใจตัวเรา เราก็สามารถเข้าใจสรรพสิ่งได้ นั่นคือความจริงทั้งหลายนั้นสามารถเข้าถึงได้ผ่านร่างกายมนุษย์ (McDaniel, 2012) นอกจากนี้และบาอูลยังเชื่อว่ามนุษย์สถิตในร่างกายและอวัยวะของมนุษย์ ในร่างกายของเรามีเมล็ดพันธุ์ของพระเจ้าอยู่ เมล็ดพันธุ์นั้นจะอยู่ในสารคัดหลั่งทางเพศของมนุษย์ โดยเฉพาะเลือดประจำเดือนของผู้หญิง โดยบาอูลเชื่อว่าร่างกายและจิตวิญญาณของผู้หญิงมีความสมบูรณ์มากกว่าผู้ชาย (Openshaw, 2004) โดยผู้ชายจะทำให้ร่างกายของผู้หญิงสมบูรณ์ได้โดยการนำเมล็ดพันธุ์ของผู้หญิงไปเพาะปลูกและทำให้เบ่งบานในร่างกายตน

เมื่อร่างกายคือเส้นทางสู่ความจริงและความหลุดพ้น บาอูลที่เข้าถึงความเป็นบาอูลจะสามารถเห็นได้ว่า ร่างกายของมนุษย์คือพาหนะสู่ความจริง และมีเพียงร่างกายเท่านั้นที่เป็นขุมทรัพย์ของมนุษย์ (Baul, 2005) บาอูลมีแนวปฏิบัติต่อร่างกายที่แตกต่างจากฮินดูโดยทั่วไป การรักษาความสะอาดของร่างกาย เสื้อผ้าเป็นสิ่งสำคัญ “บาอูลแท้ จะไม่มีกลิ่นตัว ใส่เสื้อผ้าที่ซักใหม่อยู่เสมอ ซิลมน้ำมันบนเรือนร่างก่อนอาบน้ำ ทำความสะอาดหน้าผากและผม โดยสระและซิลมน้ำมันตลอด บาอูลที่แท้ผมจะไม่พันกันจนเป็นเดดล็อกเด็ดขาด” นอกจากนี้แล้วบาอูลปฏิเสธการรักษาโรคด้วยยาสมัยใหม่ (ยาแผนปัจจุบัน) โดยมองว่ายาสสมัยใหม่จะทำลายความเย็นและสร้างความร้อนในร่างกาย เมื่อร่างกายร้อนก็จะไม่สามารถควบคุมอารมณ์และร่างกายได้เป็นอุปสรรคต่อการปฏิบัติ

⁸ ข้อมูลได้จากสัมภาษณ์ Jeanne Openshaw เมื่อปี 2559

พิธีกรรม บาลูหลักเสียดอาหารที่ทำให้ร่างกายร้อน เช่น หอม กระเทียม และเนื้อสัตว์ เป็นต้น แต่รับประทานปลา เนื่องจากปลาเป็นสัญลักษณ์ของบาลูและมีธาตุเย็น บาลูมองว่าปลาที่แข็งแรงคือปลาที่ว่ายทวนกระแส เช่นเดียวกับบาลูที่มีแนวคิดที่ทวนกระแสสังคม

บาลูยังมองว่าร่างกายคือความรู้ ด้วยร่างกายถูกฝึก ถูกบ่มเพาะ และเป็นความจริงและแนวทาง หรือเครื่องมือในการแสวงหาความจริง ความรู้และความจริงที่ปรากฏต่อร่างกายทำให้ร่างกายนั้นถูกแทรกซึม (embodied) ไปด้วยความรู้ การมองว่าร่างกายบริสุทธิ์ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เป็นความรู้ และเป็นที่พักของพระเจ้า นอกจากนี้จะมีการปฏิบัติต่อร่างกายขณะมีชีวิตที่แตกต่างแล้ว ยังส่งต่อแนวปฏิบัติต่อร่างกายเมื่อวายชีพด้วย

ชีวิตไม่มีวันตาย: ปรัชญาว่าด้วยความตายของบาลู

“บาบา บาลูกลัวตายไหม” “ไม่กลัว เพราะไม่มีความตายในบาลู” บทเริ่มต้นการสนทนาของผู้วิจัย กับ บาบา⁹ บาลูอาวุโสแห่งเมืองศานตินิเกตัน บาลูเชื่อว่าความดับสูญที่เกิดขึ้นกับร่างกายมนุษย์ไม่ใช่ความดับสูญของชีวิต แต่เป็นเพียงความดับสูญของร่างกาย ชีวิตจะเดินทางไปอยู่ในดินแดนแห่งองค์พระผู้เป็นเจ้าหรือพระกฤษณะ โดยทิ้งร่างกายไว้บนผืนดิน ร่างกายนี้จะถูกฝังไว้ในดินในท่านั่งสมาธิ บาลูจัดการศพของผู้ที่ได้บวชเข้ามาเป็นสาธุด้วยการฝังลงดิน โดยเชื่อว่าร่างกายที่ฝังอยู่ในดินนี้จะกลับไปสู่ดินและธาตุเบื้องต้นของชีวิตอีกครั้งหนึ่ง บาลูมีขั้นตอนการจัดการศพที่แตกต่างฮินดูทั่วไป และมองว่าศพนั้นไม่ได้มีความแปดเปื้อนและไม่บริสุทธิ์ (pollution) ที่สามารถทำให้ผู้สัมผัสหรือพบเห็นแปดเปื้อนได้ ตรงกันข้ามศพผู้ตายคือ แหล่งความรู้ (source of knowledge) เนื่องด้วยในขณะที่มีชีวิตอยู่นั้น ร่างกายนี้ก็เป็นพาหนะและเป็นพื้นที่จารึกความรู้ที่ได้จากการปฏิบัติ ดังนั้นร่างกายไม่ว่าจะมีชีวิตอยู่หรือดับสูญแล้วต่างก็เป็น embodiment ของความรู้และปรัชญาบาลู

เมื่อบาลูเสียชีวิต มิตรสหายหรือศิษย์ร่วมสายอาจารย์ที่เป็นบาลูด้วยกันจะเป็นผู้จัดการศพ เนื่องจากโดยอุดมคติแล้วบาลูไม่มีบุตรหรือญาติทางสายเลือดเหมือนเช่นวรรณะอื่น¹⁰ ความเป็นครอบครัวของบาลูถูกเชื่อมโยงโดยสายอาจารย์เท่านั้น ศพที่เสียชีวิตจะนำม้อบน้ำชำระล้างร่างกายให้สะอาด นวดเรือนกายด้วยน้ำมัน สวมเสื้อผ้าใหม่และมียามห้อยติดตัว และจัดให้อยู่ในท่านั่งสมาธิ ศพนี้จะถูกฝังในบ้านหรืออาคารของบาลู หากบ้านใดไม่มีพื้นที่ก็สามารถนำไปฝังในที่ฝังรวมที่จัดไว้ให้สาธุโดยเฉพาะ การเลือกพื้นที่ฝังในบริเวณบ้านไม่ได้มีกฎที่ตายตัว จะเน้นเรื่องความเหมาะสมเชิงสถานที่เป็นหลัก และเนื่องจากบาลูเป็นนักบวชคู่ชายหญิง ในการพิจารณาหลุมฝังศพต้องมีที่ให้กับบาลูในอนาคตด้วยเพื่อให้ร่างของทั้งสองอยู่เคียงข้างกัน การเคียงข้างกันของร่างหญิงชายเปรียบเสมือนความสมบูรณ์ของความรู้

เมื่อหลุมขุดฝังศพเสร็จ ร่างผู้วายชนม์จะถูกนำไปนั่งในหลุมนั้น หลังจากนั้นจะมีการสวดมนต์ โดยใช้บทสวดทั่วไปที่มีสวดในกลุ่มบาลู นั่นคือบทสวดสรรเสริญพระกฤษณะ ซึ่งถือเป็นมหรามตราในความเชื่อของฮินดูไวษณพ¹¹ ในระหว่างนั้นจะมีการค่อยๆ นำดินและเกลือกอลบลงไปในหลุมศพ ร่างกายก็คือดินส่วนเกลือนั้น

⁹ นามสมมุติ

¹⁰ ในทางปฏิบัติบาลูหลาย ๆ คนมีครอบครัวและมีบุตร แต่หากบุตรไม่ได้บวชเข้ามาเป็นบาลูก็จะไม่สามารถเป็นผู้จัดการศพหลักของบิดาหรือมาตาผู้เป็นบาลูได้

¹¹ บทสวด มีว่า “Hare Krishna Hare Krishna

Krishna Krishna Hare Hare

Hare Rama Hare Rama

Rama Rama Hare Hare” คัมภีร์ปุราณะได้ระบุไว้ว่า บาบทั้งหลายจะถูกกำจัดหายในผู้ที่บูชาพระวิษณุ (กฤษณะ) หรือ Lord

Hari ซึ่งเป็นผู้ยิ่งใหญ่ของผู้ยิ่งใหญ่ เมื่อเราสวดบทสวดนี้พระกฤษณะจะมารายรำในลิ้นของเรา

เป็นความรู้ท้องถิ่นในการจัดการกับร่างกายไม่ให้เน่าเหม็น หลุมศพของบาอูลมักเรียบง่ายบ่งบอกถึงสภาวะธรรมชาติของมนุษย์ที่สุดท้ายแล้วก็ต้องกลับคืนสู่รากเหง้าดั้งเดิม ทั้งนี้สำหรับบาอูลกฐที่มีชื่อเสียงและมีลูกศิษย์มากหน้าหลายตา หลุมฝังศพอาจรอดด้วยปูน มุงด้วยหลังคาและจัดตกแต่งให้มีความงดงาม หลังจากนั้นแล้วไม่รู้ว่าเวลาจะผ่านไปกี่ปีศพเหล่านี้ถูกกราบไหว้ในฐานะความรู้และครูอาจารย์ หลังจากจัดการพิธีศพเสร็จสิ้นนั้น จะมีการทำบุญให้ผู้ตายอีกครั้งขึ้นอยู่กับความสะดวกของครอบครัว หากเป็นบาอูลที่เป็นภรรยาหรือลูกศิษย์แต่ละคนจะจัดงานบุญ เณระ (seva) ให้ทุกปีในวันฉลองครบรอบวันตาย งานเณระนี้ไม่ได้มีเป้าหมายในการรำลึกถึงความตายของผู้วายชนม์เท่านั้น แต่เป็นการสละออกของผู้จัดงาน เนื่องด้วยต้องทำอาหารเลี้ยงผู้คนที่มาจำนวนมากในวันดังกล่าว

รูป 2 ภาพหลุมศพของบาอูล ไวศณพ ภาพโดยสุโมติมา

ผู้หญิงไม่ได้ถูกกีดกัน หรือมองว่าเปราะบางต่อความไม่บริสุทธิ์และความแปดเปื้อน ในพิธีศพของบาอูลผู้หญิงจะมีส่วนสำคัญในการจัดตกแต่ง ทำให้ศพสะอาดและบริสุทธิ์ให้เป็นไปตามพิธีกรรม ส่วนผู้ชายนั้นจะทำหน้าที่หลักในการจัดทำและวางศพ ซึ่งเป็นงานที่ต้องอาศัยความแข็งแรงของร่างกาย โดยอุทิศแล้วการร้องไห้หรือความเสียใจต่อการเสียชีวิตของผู้ตายจะไม่มีในหมู่บาอูล และน้ำตาไม่ใช่อาหารของผู้ตายตั้งในวัฒนธรรมฮินดูกระแสหลัก ทั้งนี้ในความเป็นมนุษย์ความเศร้าที่เกิดจากการจากพรากย่อมมีโดยทั่วไป แต่ด้วยความเป็นบาอูล การจากพรากจากความตายเป็นเรื่องไม่ถาวร เป็นการจากพรากเพื่อพบเจอกันอีกครั้งในดินแดนแห่งพระกฤษณะ

บทสรุป

หลักปรัชญาของบาสูลแม้จะถูกมองว่าแตกต่างกระทั่งขัดแย้งต่อวัฒนธรรมและแนวคิดของฮินดูดั้งเดิม (Classical Hindu) หรือฮินดูกระแสหลัก (Orthodox Hindu) แต่เมื่อเราพิจารณาเข้าไปในเนื้อหาสาระเชิงลึก ผ่านหลักคิดและการปฏิบัติว่าด้วยความตายแล้ว เราจะเห็นได้ว่าไม่มีเส้นแบ่งที่ชัดเจนระหว่างวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างลัทธิบาสูล และวัฒนธรรมฮินดูกระแสหลักหรือดั้งเดิม แนวทางการจัดการกับศพและแนวคิดเรื่องความแปดเปื้อนที่เกิดจากความตายแม้มีความแตกต่างกัน แต่สาระสำคัญของความตายของวัฒนธรรมทั้งสองยังคงไว้เหมือนกัน นั่นคือความตายไม่ใช่ความสูญสิ้นแต่เป็นการเดินทางกลับสู่ความดั้งเดิม ไม่ว่าความดั้งเดิมนั้นจะอยู่ในรูปแบบของพระเจ้าหรือธาตุทั้งห้าก็ตาม

บาสูลยังได้นำปรัชญาว่าด้วยความตายที่ปรากฏในคัมภีร์โบริภคของฮินดูมาเป็นหลักในการอธิบายจักรวาลแห่งความตาย ทั้งบาสูลและฮินดูกระแสหลักต่างเห็นร่วมกันว่า แท้จริงแล้วความตายเป็นเพียงเรื่องสมมุติ ไม่มีความตาย แต่มีการเปลี่ยนผ่านในเชิงพื้นที่เมื่อถึงเวลาอันสมควร เมื่อถึงเวลานั้นสิ่งที่เป็นตัวเราจะเดินทางไปอยู่กับพระเจ้า ส่วนสิ่งที่ไม่ใช่ตัวเราก็คงสลายกลับสู่ธาตุดั้งเดิม แนวคิดเช่นนี้ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมกระแสหลักและวัฒนธรรมบาสูล แน่หนอนว่ามีข้อปลีกย่อยหลายอย่างในเชิงอุดมคติและในเชิงปฏิบัติที่บาสูลไม่เหมือนฮินดูกระแสหลัก เช่นมุมมองเกี่ยวกับร่างกาย และการจัดการกับร่างกายเมื่อวายชีพ ทั้งนี้ทั้งสองวัฒนธรรมต่างเห็นร่วมกันว่า ร่างกาย คือสิ่งที่ต้องกลับคืนสู่สภาวะดั้งเดิมคือธาตุทั้งห้า เช่นนี้แล้วบทความวิจัยนี้จึงเสนอว่าแนวคิดแบบคู่ตรงข้าม และการมองว่าวัฒนธรรมบาสูลในฐานะวัฒนธรรมกระแสรองมักต่อต้านหรือเป็นปรปักษ์กับฮินดูกระแสหลักดังที่นักวิชาการได้เคยเสนอไว้ เป็นแนวคิดที่ไม่สอดคล้องกับความเป็นจริงที่ปรากฏในสังคมในความเป็นจริงวัฒนธรรมทั้งสองมีการยอมรับ ปรับเปลี่ยน กระทั่งปฏิเสธความคิด หลักปรัชญา และหลักปฏิบัติของกันและกันอยู่ตลอดเวลา บาสูลแม้จะถูกขนานนามว่าเป็นปฏิปักษ์ต่อฮินดูกระแสหลัก แต่มีหลายอย่างของบาสูลที่เป็นการยอมรับและปรับเปลี่ยนแนวคิดฮินดูกระแสหลัก

Reference

- Alter, J. (1992). The sannyasi and the Indian wrestler: the anatomy of a relationship. *American Ethnologist*, 19(2), 317-336.
- Baul, P. (2005). *Song of the Great Soul: An introduction to Baul Path*. Kerala: Ekathara Kalari.
- Bhattacharya, U. (1388). *Banglar Baul O Baul Gan*. Culcutta: Orient Book Co.
- Blackburn, S. H. (1985). Death and rebirth in Hinduism. *History of Religions*, 24(4), 317–329.
- Chakrabarti, S. (2023). *In-Between Worlds: Performing (as) Bauls in an Age of Extremism*. London and New York: Routledge .
- Dimock, E. (1959). Rabindranath Tagore: The Greatest of the Bāuls of Bengal. *The Journal of Asian Studies*, 19(1), 33-51.
- Doniger, W. (2005). *The Rig Veda: An anthology*. Penguin Classics.
- Doniger, W., & Smith, B. K. (1991). *The Laws of Manu*. London: Penguin Books.
- Hanssen, K. (2002). Ingesting Menstrual Blood: Notions of Health and Bodily Fluids in Bengal. *Ethnology*, 41(4), 365-379.
- Inden, R. B., & Nicholas, R. W. (2005). *Kinship in Bengali Culture*. New Delhi: Chronicle Books.

-
- Johnson, W. (1994). *The Bhagavad Gita*. Oxford: Oxford University Press.
- Knight, L. (2011). *Contradictory lives: Baul women in India and Bangladesh*. Oxford: Oxford University Press.
- McDaniel, J. (1992). The Embodiment of God among the Bauls of Bengal. *Journal of Feminist Studies in Religion*, 8(2), 27-39.
- McDaniel, J. (2012). Role of Yoga in Some Bengali Bhakti Traditions: Shaktism, Gaudiya Vaishnavism, Baul, and Sahajiya Dharma. *The Journal of Hindu Studies*, 5, 53-74.
- O'Flaherty, W.D. (1979). Death as a Dancer in Hindu Mythology. In M. Nagatomi, B.K. Matilal, J.M. Masson, & E.C. Dimock (Eds.), *Sanskrit and Indian Studies. Studies of Classical India* (pp. 201-216). Springer
- Olivelle, P. (1992). *The Samnyasa Upanisads: Hindu scriptures on asceticism and renunciation*. Oxford: Oxford University Press.
- Openshaw, J. (2004). *Seeking Bauls of Bengal*. New Delhi: Cambridge University Press.
- Openshaw, J. (2011). The Web of Deceit: Challenges to Hindu and Muslim 'Orthodoxies' by 'Bauls' of Bengal. *Religion*, 27(4), 297-309.
- Openshaw, J. (2020). Love of Women: Love of Humankind? Interconnections between Baul Esoteric Ritual and Social Radicalism. In F. Sardella, & L. Wong (Eds.), *The Legacy of Vaishnavism in Colonial Bengal* (pp. 185-211). London and New York: Routledge.
- Parry, J. (1994). *Death in Banaras*. Cambridge: Cambridge University Press.
- Shulman, D. (1980). *Tamil temple myths: sacrifice and divine marriage in the South Indian Saiva Tradition*. Princeton: Princeton University Press.
- Tagore, R. (1930). *Religion of man*. Boston: Beacon Press.
- Tripathi, K. (2022). Exploring the "Liminal" and "Sacred" Associated with Death in Hinduism through the Hindu Braminic Death Rituals. *Open Theology*, 8, 503-519.
- Vyas, M. (2006). Contemporary Hindu Approaches to Death. In K. Garces-Foley (Ed.), *Death and religion in a changing world* (pp. 15-40). Armonk, New York: ME Sharpe.